

УДК 347.773.3

Л. Давид,здобувач Науково-дослідного інституту інтелектуальної власності
Національної академії правових наук України

ПРАВОВИЙ ЗМІСТ І ФУНКЦІЇ ПРОМИСЛОВОГО ЗРАЗКА ЯК ОБ'ЄКТА ПРОМИСЛОВОЇ ВЛАСНОСТІ

Період із середини ХХ століття до нині ознаменувався прискореним розвитком науки й інновацій, а також їх інтенсивним упровадженням в економіку. Провідні країни світу (Японія, США, країни Західної Європи та «азійські тигри») зробили ставку на інноваційний розвиток, надаючи перевагу розвитку високотехнологічних галузей (фармацевтика, електроніка, машинобудування тощо) перед енерго- та матеріалоемними (металургія, хімічна промисловість).

Таким чином, значення результатів науково-технічної та художньо-конструкторської творчості в сучасній економіці є дуже великим. Тому колосального значення набуває такий важливий аспект як правова охорона й захист відповідних науково-технічних і конструкторських рішень, які здійснюються нормами права інтелектуальної власності, зокрема одного з його інститутів – патентного права. Одним з об'єктів патентного права є промисловий зразок, який має свою специфіку порівняно з іншими об'єктами – винаходами й корисними моделями.

Метою даної статті є визначення ролі й місця промислового зразка в системі об'єктів права інтелектуальної власності крізь призму його змісту та функцій.

Дана мета реалізовується в наступних завданнях: визначити цивілістичний зміст поняття «промисловий зразок» і встановити його правові ознаки; дослідити функції промислового зразка як об'єкта промислової власності в сучасній ринковій економіці; встановити місце промислового зразка в системі об'єктів промислової власності.

Промисловий зразок традиційно розглядають як останній елемент триа-

ди об'єктів промислової власності після винаходів і корисних моделей. Статистичні дані підтверджують це: за даними Державної служби інтелектуальної власності протягом 2012 р. було подано 1851 заявку на промислові зразки, що набагато менше, ніж заявок на винаходи (4955) та корисні моделі (10217) [1]. На нашу думку, це пояснюється тим, що сам термін «промисловий зразок» є менш відомим в Україні, в тому числі й серед підприємців, тому інвестиції в розвиток цих об'єктів права інтелектуальної власності є порівняно меншими.

Для досягнення поставлених у статті цілей перш за все слід проаналізувати нормативні дефініції терміна «промисловий зразок», що є або були чинними на території нашої держави.

Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» від 15.12.1993 р. № 3688-ХІІ у ч. 2 ст. 5 зазначає, що об'єктом промислового зразка може бути форма, малюнок чи розфарбування або їх поєднання, які визначають зовнішній вигляд промислового виробу та призначені для задоволення естетичних й ергономічних потреб.

Ст. 6 цього ж Закону визначає, що промисловий зразок відповідає умовам патентоспроможності, якщо він є новим. Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його суттєвих ознак не стала загальнодоступною у світі до дати подання заявки до Установи або, якщо заявлено пріоритет, до дати її пріоритету [2].

До набуття чинності вищезгаданим Законом на території України діяв Закон СРСР від 10.07.1991 р. № 2328-І «Про промислові зразки». Ст. 1 даного Закону визначала, що до промис-

лового зразку відноситься художнє й художньо-конструкторське рішення, яке визначає зовнішній вигляд виробу. Промислові зразки можуть бути об'ємними (моделі), площинними (малюнки) або комбінованими. Промисловому зразку представляється правова охорона, якщо він є новим, оригінальним і промислово придатним. Промисловий зразок визнається новим, якщо сукупність його істотних ознак не відома в СРСР або за кордоном до дати його пріоритету. Промисловий зразок визнається оригінальним, якщо його істотні ознаки або/та їх комбінація відрізняються своєрідністю. Істотні ознаки визначають відмінності зовнішнього вигляду виробу в естетичних й ергономічних особливостях його форми, конфігурації, орнаменту чи поєднання кольорів [3].

Відсилання до естетичних й ергономічних особливостей промислового зразка в радянському й українському законодавстві не є випадковим. Естетика є вченням про прекрасне [4, с. 99], тому естетичні особливості промислового зразка пов'язані переважно з відповідністю його форми, малюнку (розфарбування) та/або їх поєднання уявленням про прекрасне, що склались у суспільстві на даний історичний момент розвитку.

Ергономіка, як зазначає Міжнародна ергономічна асоціація, є науковою дисципліною, що пов'язана з розумінням взаємодії між людиною та іншими елементами системи, а також професія, яка застосовує теоретичні принципи, дані й методи для розробки з метою оптимізації добробуту людини та загальної продуктивності системи [5]. Таким чином, ергономічні особливості промислового зразка можуть визначатись як можливість зручного й ефективного використання відповідного промислового виробу людиною в тій чи іншій сферах життєдіяльності. Як приклад ергономічної особливості промислового зразка можна навести розмір мобільного телефону: людині однаково незручно користуватися мобільним телефоном розміром із цеглину та розміром із коробку для сірників.

Як відомо, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є складовою частиною законодавства України. Тому аналіз законодавства у сфері правової охорони промислових зразків буде неповним без дослідження міжнародно-правових норм, які встановлюють основні вимоги щодо охорони й захисту промислових зразків. Водночас ані в Паризькій конвенції про охорону промислової власності від 20.03.1883 р. (переглянута у Стокгольмі 14.07.1967 р., змінена 02.10.1979 р.) [6], ані в Гаазькій угоді про міжнародну реєстрацію промислових зразків у редакції Женевського акта від 02.07.1999 р. [7] такого визначення не міститься.

Всесвітня організація інтелектуальної власності, яка здійснює адміністративні функції щодо даних договорів, визначає промисловий зразок як художнє оформлення або естетичний компонент виробу. Зразок може містити об'ємні елементи (такі як форма або рельєф поверхні виробу), елементи в межах однієї площини (такі як малюнок, лінії або колірне виконання). Промислові зразки застосовуються щодо найрізноманітніших промислових виробів і творів ремісничої творчості, таких як прилади й медичне обладнання, годинники, ювелірні вироби та інші предмети розкоші, кухонне начиння, побутові електроприлади, транспортні засоби, архітектурні об'єкти, малюнки на тканині і предмети дозвілля. Для забезпечення охорони, відповідно до національного законодавства більшості країн, промисловий зразок повинен бути привабливим на вигляд. Це означає, що промисловий зразок має наперед естетичну природу і не передбачає охорону технічних властивостей виробу, частиною якого він є [8].

Промисловий зразок С.А. Сударіков визначає як художнє або художньо-конструкторське рішення зовнішнього вигляду товару, виробленого промисловим, ремісничим або кустарним способом. Промислові зразки володіють не лише утилітарними, а й естетичними

властивостями, тому вони можуть бути об'єктами не лише патентного, а й авторського права. Промислові зразки відносяться до декількох видів. Об'ємні промислові зразки визначають форму й вид товарів. Поверхневі промислові зразки визначають колірне й декоративне оформлення зовнішнього вигляду товарів, у тому числі творами образотворчого мистецтва (живопису і графіки). Комбіновані промислові зразки визначають як форму товару, так і його зовнішнє оформлення [9, с. 196-197] та є найпоширенішим видом промислових зразків.

Важливою складовою будь-якого об'єкта промислової власності є його функціональне призначення. У цьому аспекті промисловий зразок має певні особливості порівняно з іншими об'єктами патентного права – винаходами й корисними моделями. Так, відомий російський цивіліст О.П. Сергеев вказує, що розмежування промислових зразків і корисних моделей проводиться за характером вирішення завдання. Якщо промисловий зразок вирішує завдання зовнішнього вигляду виробу за допомогою художніх і конструкторських засобів, то корисна модель є технічним рішенням, що належить до конструктивного виконання засобів виробництва і предметів споживання, а також їх складових частин. Іншими словами, корисна модель охороняє не зовнішній вигляд пристрою, а його технічну сутність, яка може полягати в особливій формі об'єкта, своєрідному розташуванні й поєднанні його окремих частин, вузлів, деталей тощо [10, с. 437].

Водночас слід зауважити і про відмінність промислового зразка від інших об'єктів промислової власності – комерційних позначень (засобів індивідуалізації учасників цивільного обороту, товарів і послуг), перш за все торговельної марки, зокрема об'ємної. Попри певну схожість (так, промисловий зразок також може індивідуалізувати товар певного виробника), слід відмітити, що запатентований промисловий зразок може бути використаний лише

в безпосередньому зв'язку з товаром, елементом художньо-конструкторського рішення зовнішнього вигляду якого він є. Водночас торговельна марка (знак для товарів і послуг) може використовуватися щодо будь-яких товарів і послуг, зазначених у свідоцтві на знак або в рішенні про визнання знака загальновідомим.

Промисловому зразку, як і засобам індивідуалізації, притаманна також певна ідентифікаційна роль, проте вона, на відміну від ідентифікаційної ролі торговельної марки, жорстко пов'язана із сутністю й функціональним призначенням відповідного товару. Водночас слід зауважити, що конструкторське рішення, яке є обов'язковим елементом виробу і продиктоване його функціональним призначенням (наприклад, рукоятка у сокири), не може бути промисловим зразком навіть за умови новизни, оскільки за цієї умови воно складає нове технічне рішення і може, за наявності інших ознак, отримати правовий захист як винахід або корисна модель.

Так, Н.О. Халаїм визначає, що промисловий зразок є правовим явищем – об'єктом промислової власності, проте одночасно й окремою формою інтелектуального досягнення, що являє собою рішення зовнішнього вигляду промислового виробу, яке не продиктоване його функцією. Цей об'єкт охорони складається з таких аспектів дизайнерської розробки (результату художнього конструювання) або твору декоративно-прикладного мистецтва, які створюють зовнішній вигляд промислового виробу [11, с. 8].

Серед основних функцій промислового зразка В.Є. Макода називає наступні: функцію позитивного ефекту промислового зразка, відрізняльну (розпізнавальну), інформативну, рекламну, охоронну, гарантійну, психологічну та стимулюючу [12, с. 7]. Слід погодитися з даною класифікацією, проте водночас зауважимо, що більша частина даних функцій так чи інакше пов'язана з фактичним змістом промис-

лового зразка як нового художньо-конструкторського рішення зовнішнього вигляду промислового виробу.

Важливо відмітити, що правильною є позиція ряду вчених-економістів – дослідників інновацій щодо ролі й місця промислового зразка в маркетингу інноваційного продукту. Так, С.М. Махнуша відзначає, що роль такого об'єкта інтелектуальної (промислової) власності як промисловий зразок спостерігається в кожній зі складових процесу маркетингу інновації. Узагальнюючи призначення промислового зразка, автор також зазначає, що він виконує ряд функцій, зокрема, створює імідж товару, підвищує конкурентоспроможність товару та попит на нього, забезпечує ергономічність товару [13, с. 31].

Т.А. Васьковська відзначає, що привабливість зовнішнього вигляду виробів, серед інших показників, визначається тектонікою, що обумовлена саме в ідеальному співвідношенні форми, конструкції й організації матеріалу виробу. Форма сучасного виробу повинна візуально інформувати про повний взаємозв'язок всіх елементів: як стикаються між собою окремі елементи, які стики мають в місцях контакту, які конструктивні особливості цих елементів тощо [14].

Вважаємо, що промисловий зразок, як й інші об'єкти промислової власності, є унікальним з точки зору як змісту, так і функціонального призначення.

Так, з вищенаведеного зрозуміло, що основним елементом визначення промислового зразка є те, що він є художньо-конструкторським вирішенням (дизайном) промислового виробу, не обумовленим його функціональним призначенням. Унікальність промислового зразка конкретного виробу, таким чином, полягає не в його кращих технічних характеристиках (що здебільшого є предметом винаходу чи корисної моделі), а в естетичній привабливості товару та його ергономічних властивостях.

Із цього можна зробити висновок, що функціями промислового зразка є наступні:

– *група функцій, пов'язаних із просуванням промислового виробу на ринку відповідних товарів*, яка полягає в тому, що виріб, захищений патентом на промисловий зразок, має перевагу на ринку перед іншими аналогічними товарами. Дана група охоплює такі функції промислового зразка: рекламну (полягає в можливості власника патенту використовувати зображення промислового зразка в рекламі), асоціативну (полягає у створенні у споживача стійкого асоціативного зв'язку між промисловим зразком та якістю або споживчими властивостями продукції. Прикладом такого зв'язку є дизайн пляшки безалкогольного напою Кока-кола, який став символом відповідної продукції не менше, ніж відповідна торговельна марка), іміджеву (полягає у створенні позитивного іміджу виробника продукції як інноваційного виробництва, «підприємства майбутнього»);

– *захисна функція*, яка полягає в забезпеченні захисту прав власника патенту. В Україні такий захист здійснюється на підставах і в порядку, передбаченому Розділом VII (ст. 26-27) Закону «Про охорону прав на промислові зразки»;

– *споживча функція*, яка, враховуючи призначення промислового зразка для задоволення естетичних та/або ергономічних потреб споживача, дозволяє припустити, що виріб, захищений патентом на промисловий зразок, матиме кращі споживні характеристики з точки зору зовнішньої привабливості (естетична ознака) та/або зручності в користуванні (ергономічна ознака);

– *стимулююча функція* промислового зразка полягає в тому, що виробники промислової продукції, отримуючи більші переваги на ринку за рахунок використання запатентованого промислового зразка, мають більшу зацікавленість у продовженні художньо-конструкторських (дизайнерських) розробок, що стимулюватиме розвиток творчості як у масштабах юридичної особи, так і країни в цілому.

Ключові слова: промисловий зразок, інтелектуальна власність, правовідносини, промислова власність, функції.

У статті автором розглядаються проблеми правового змісту та функцій промислового зразка. Автором проаналізовано зміст правовідносин, пов'язаних із реалізацією прав інтелектуальної власності на промисловий зразок. Визначено співвідношення промислового зразка з іншими об'єктами промислової власності. Визначено основні функції промислового зразка та їх реалізацію в ринкових відносинах.

В статті автором розглядаються проблеми правового содержания и функций промышленного образца. Автором проанализировано содержание правоотношений, связанных с реализацией прав интеллектуальной собственности на промышленный образец. Определены соотношения промышленного образца с другими объектами промышленной собственности. Определены основные функции промышленного образца и их реализация в рыночных отношениях.

In this paper the author discusses the problems of legal content and features of the design. The author analyzes the contents of relationships associated with the implementation of intellectual property rights in the design. Calculate the ratio of industrial design with other objects of industrial property. The basic function of industrial design in the modern economy.

Література

1. Річний звіт Державної служби інтелектуальної власності за 2012 рік // Офіційний Інтернет-сайт Державної служби інтелектуальної власності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://sips.gov.ua/i_upload/file/report-UA-2012.pdf.
2. Закон України «Про охорону прав на промислові зразки» // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 34.
3. Закон СССР о промышленных образцах // Ведомости Съезда народных депу-

татов СССР и Верховного Совета СССР. – 1991. – № 32. – Ст. 909.

4. Бычков В.В. Эстетика : учебник / В.В. Бычков. – М. : Гардарики, 2004. – 556 с.

5. What is Ergonomics // International Ergonomics Association. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://iea.cc/01_what/What%20is%20Ergonomics.html.

6. Парижская конвенция по охране промышленной собственности // Всемирная организация интеллектуальной собственности. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.wipo.int/treaties/ru/ip/paris/paris.html>.

7. Женевский акт Гаагского соглашения о международной регистрации промышленных образцов // Всемирная организация интеллектуальной собственности. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.wipo.int/treaties/ru/registration/hague/hague_treaty.html.

8. Что такое промышленный образец? // Всемирная организация интеллектуальной собственности. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.wipo.int/designs/ru/designs.html>.

9. Судариков С.А. Право интеллектуальной собственности : учебник / С.А. Судариков. – М. : ТК Велби, Изд-во «Проспект», 2008. – 368 с.

10. Сергеев А.П. Право интеллектуальной собственности в Российской Федерации : учебник / А.П. Сергеев. – 2-е изд. перераб и доп. – М. : Проспект, 2004. – 752 с.

11. Халаїм Н.О. Правова охорона промислових зразків в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.04 / Н.О. Халаїм. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2000. – 18 с.

12. Макода В.Є. Правова охорона промислових зразків в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / В.Є. Макода. – К. : КНУ ім. Т. Шевченка, 2001. – 20 с.

13. Махнуша С.М. Аналіз ролі промислового зразка у маркетингу інновації та вдосконалення підходів до його вартісної оцінки / С.М. Махнуша // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – № 4. – Т. 1. – С. 25–32.

14. Васьковська Т.А. Промислові зразки та їх застосування в виробі технічного призначення / Т.А. Васьковська // Теоретичні та практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2010. – Т. 1 // Наукова періодика України. Національна бібліотека України імені В. Вернадського. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Traeviv/2010_1/17.pdf.

